

KAUNO SENAMIESTY

Nuotr. A. Naruševičiaus

TAUTIŠKAS SĄMONINGUMAS

VYDŪNAS

Ar nereikšminga, kad žmonės mūsų laikais vis dažniau apie tai kalba ir rašo? Tik vis rodosi, kad nepasiekti patys dalyko pagrindai. Gana dažnai numanyti, kad ir mokslo žmonės, kurie net skelbiasi sąmoningais tautininkais, apsireiškia be sąmoningo tautiškumo. Netikėtai, kad tai gali būti. Bet yra. Todėl svarbu vis naujai pasistengti dalyko esmei prieiti. Žmogaus sąmoningumo ypatumas turėtų būt ko aiškiau suprastas. Tada aiškės iš viso, ką žmonės kalba, rašo, daro, ir tai, ar jie tautiškai yra sąmoningi.

Rodos, kiekvienas žmogus žino, kad, pabusdamas iš miego, jis pagauna savo kūną, padaro jį asmenimi ir jį vartoja savo tikslams. Bet geriau stebint numanyti, kad bundant sukyla pirmučiausiai visas nuotaikos ir protavimo gyvenimas. Ir juo paveikiame kūną, ir tada veikdami juo patys save teikiame gyvenimui.

Reikėtų suprasti, kad pabudimas yra sąmonės užtekėjimas. Į ją plaukia jam vykstant iš karto visokios rūšies vidaus gyvumas, kurs niaukia arba šviesina ją ir smelkiasi reikštis kūno gyvumu.

Beveik tas pats dalykas kaip pabudimas yra užgimimas ir žmogaus brendimas. Protingai stebinčiam aiškiai matyti, kad kiekvienas vaikas yra visiškai esmiškas, bet dar tiktai bundąs žmogus. Taip jį reikėtų visuomet vertinti ir atitinkamai su juo santykiauti, o nepadaryti jo savo įnagiu. Savo ypatumą jam užspausdami mes jį tik slėgiame ir slopiname.

Gimdamas arba busdamas kiekvienas žmogus atkyla iš slėpiningojo į juslėmis patiriamąjį gyvenimą. Bet tam vyksmui gerai suprasti reikia prisimint, kad žmogaus gyvumas yra keleriopas, kaip jau paminėta. Jis sudaro asmenybę, kuri reiškiasi asmenimi. Tik asmenybė nėra kūno išdava, o sąmonės, būtent, žmogaus esmės apraiškos. Jo asmenybe ir pagaliau jo asmuo su visais jų ypatumais išauga iš žmogaus esmės, kuri užgimimu kuriasi erdvinį ir laikiną dalyką, būtent, kūną, ir tuo virsta juslių pasaulio gyvumo dalimi.

Visos žmogaus savybės veikia viena kitą. Koks kraujas yra, toks yra ir kūnas, tokios yra ir nuotaikos būsenos ir mintys ir visas protavimas. Kūno gyvumas, kurs kraujo keliamas ir kūnui stato jo pavidalą ir atrodymą, padaro jį ir tinkamą būti visokioms būsenoms ir mintims apreiškimo priemone. Todėl jau pat žmogaus kalba yra tokia, kokia yra jo prigimtis. Iš seno esame papratę tėvų kalbą vadinti prigimta, nors mokslininkai sako, kalba neesanti prigimta, bet išmokta. Bet jei ne iš prigimties, tai kaip kalbos būtų atsiradusios?

Antraip vėl, kokios yra žmogaus vidaus būsenos, toks yra ir jo kūno gyvumas, jo asmens atrodymas. Bet pagaliau visi kūno, nuotaikos ir protavimo ypatumai, visas jų gyvenimas spalvina ir žmogaus sąmonę. Bundančio žmogaus vidaus ir iš dalies ir kūno gyvumas pasidarė tuojau jo sąmonės turiniu kaip, dienai auštant, šviesoje lyg atsistoja erdvės daigtai.

Turbūt, nepersunku suprasti, kad savo turiniu sąmonė gali šviesėti arba tamsėti. Bet labai pastebėtina, kad ir pati sąmonė žmogaus pasistengimu gali įgyti esmiškai daugiau šviesos. Žmogus sąmoningėja. Sąmonė tarsi plinta ir įsigali. Ji apima daug platesnį turinį ir jį prisunkia skaidresne šviesa.

Tatai įvyksta jau tada, kad žmogus stengiasi saviškai mąstyti, jausti, kalbėti ir veikti. Iš pat pirmųjų dienų busdamas juslių daviniams, žmogus nori pats viską regėti, girdėti. Jis tiesiog smelkiasi į gyvenimą, jame norėdamas būti visai jis pats, visai esmiškai reikšties. Tik suaugusieji jį savo reiškiniais užninka ir jį verčia tiktai šituosius gyvenimui atiduoti, o ne savaip stoties į jį.

Žmonių apraiškos, jų veiksmai, žodžiai ir kalbos, yra šioks toks sąmoningumo, kiekis. Jis į mus patenka juslių takais. Jį priimame supratimu arba ir tik atmintimi, kartais ir vienu antru pusiau. Ir tada kalbame ir gal veikiame iš to, kas į mus pateko, bet ne iš savo asmenybės ypatumo, ne iš savo esmės. Taip tai tūli žmonės ir gyvena ne esmiškai, o kaip kitų žmonių padarai. Jų žmoniškumas lieka neveiklus nesireiškiąs, lyg būtų bejėgis. Iš jų veikia kitų mintys ir net kitų nuotaikos būsenos. Tokių žmonių apraiškos nebėra jų gyvybės žiedai, bet kitų žmonių jiems įpūsti, įbrukti gemalai, kurie iš jų tada auga. Tūlų mokslintų žmonių kalbos ir raštai tiesiog rėkia, kad jie yra ne jų, bet jų mokytojų žinojimas.

Nujautę savo mokytojų sąmoningumą, ypačiai tojo aiškumą, jie priima savo atmintimi visa, ką jie sako ir tiki, turi tikrą išmanymą, aiškų pažinimą. Mokslingumu jie tada laiko pirmoje eilėje didį žinių kampą. Nenumano, kad visa tai maža tereiškia prieš sąmonės šviesą, kurią paprastai vadiname išmintimi. Nesutikdami su kitų žmonių nuomonėmis, jie aiškinasi, tarsi būtų smaugiami. Šviesios sąmonės mokslininkas visumet menkesnįjį pasitiks ramiu kantrumu, o šviesesnįjį rimtu atsižvelgimu ir pagarba.

Ir dar vienas dalykas labai pastebėtinas. Patekęs į mūsų sąmonę koks nors turinys, jis vėl ir nuslenka už sąmonės regratio, vadinas, jį pamirštame. Ir priimame naują, lyg plauktų per sąmonę srove. Bet mus paliečia mūsų esmėje vyriausiai tat, kas yra mūsų sąmonės spalvos, o ne vien tai, kas yra jos šviesos laipsnio. Toliau pastebime, kad yra žmonių tos pačios ir vėl kitos sąmonės spalvos ir kad panašusis spalvotumas atsispindi iš kraujo galios, kuri kuria žmogaus pavidalą ypatingu savo būdu. Tos pačios sąmonės spalvos žmonės jaučiasi gimininga, vadinas tos pačios tautos žmonėmis.

Taip tai tautiškai sąmoningas žmogus ne vien žino, kad jis yra, kokius gabumus jis turi, bet jam aiškėja savaime ir tai, kokios prigimtos teigiamos bet ir neigiamos savybės jį kaip ir kitus jo tautos žmones padaro saviškos spalvos būtybėmis ir kokie jam iš to kyla žmoniškumo uždaviniai.

Šitas taip aiškintas žmonių nusimanymas žmonijai aušta jau daugiau negu šimtas metų. Jis pradėjo žmones telkti į tautas, tarsi jos būtų didžiosios šeimos, kurioje ne skirtumai yra reikšmingi, bet kurioje visus vienija malonumas, širdingumas, užuojauta, meilė, Visa tai veikia iš vidaus. Luomų skirtumai yra greičiau aplinkos padarai. Vieningumas visumet išeina iš kūrybos galios, kuri visą gyvenimą globia ir augina, veda augštyn į pilnesnį gyvenimą.

Tam nusimanymui aušťant, pradėjo kai kurie žmonės drėbti į žmoniją mintis, kad žmonės tam tikro luomo visame pasaulyje turi vienytis neapykanta prieš kitus ir kovoti, kol nebus jie gyvenimą savaip tvarkančioji galia. Neapykanta ir kova esanti visos pažangos galia ir visos laimės kūrėja. Tokios paskalos pasklido po žmoniją, tarsi būtų limpanti liga.

Vis dėlto tautiškoji sąmonė visoje žmonijoje iš lengvo vis daugiau šviesėja. Vis aiškiau žmonės sąmoningai pasitiņka ir pastebi savo tautinius ypatumus ir kiek jie reiškia žmogaus pažangai, dvasiniam brendimui. Tautiškoji sąmonė todėl ir pasidaro vis stipresniu žmoniškumo veiksniu. Suprasta, kad vien vieningumo sąmonė tegali žmonėms kurti laimingesnį gyvenimą. Kiekviena tauta jaučia aiškiau ar dusliau, kad ji yra žmoniškumo, būtent, dvasinės pasaulio galios nariu. Ir ji mažiau ar daugiau stengiasi apsireikšti savingai. Todėl bundančių tautų kalba nuolatai ir sąmoningėja.

Bet mūsų laikais kaip tik tautoms bundant pastebėti ypatingi dalykai. Suprantama, savaime, kad žmonių sąmonės ir kitos spalvos, būtent, kitos tautos, linksta į tą tautą, kurioje numanyti aiškesnė sąmonė. Bet yra ir tokių tautų, kurios nori būtinai savo tautiškumą užmauti kitoms tautoms, jas versdami apsireikšti jų kalba. Veikiama taip prieš kūrybos dėsnius ir menkinama skriaudžiamosios tautos žmonių žmoniškumą.

Lietuvių tautai skaudžiai teko tai patirti. Dar šiandien ji todėl kenčia ir nėra iš to atsigavusi. Bet jau pradeda visoms tautoms aušti susipratimas. Tik nesveikos, galios ir didybės nuodingumo apsvaigintosios dar slėgia kitų, ypačiai silpnesniųjų tautų tautišką sąmoningumą.

Vyriausia tam priemonė yra peikimas, niekinimas, šmeižimas. To pasiklausydami peikiamos tautos žmonės lyg apnuodyjami. Jų sąmonė tamsėja. Kaip pusgyvi jie bėga nuo savo tautos. O tik negali niekur tikrai prisitaikinti. Iš prigimties jie kitur priklauso. Retai kuri kita tauta tokiu būdu palyginamai tiek savo vaikų neteko kaip mūsoji. Dar ir šiandien ji visaip

PERKA OBUOLIUS
Nuotr. V. Maželiō

ŽVEJAI RENGIASI PLAUKTI

Nuotr. J. Bačkaičio

niekinama. Mūsų tautos žmonės turėtų tai protingai vertinti. Juk niekinančio apie mus skelbia tik tos tautos, kurios taikosi lietuvių tautą praryti ir todėl nori pirmučiausiai tautiškąją jos sąmonę išgesinti. Todėl viskas, ką jos apreiškia, turi būt vertinama įtariančiai.

Vis dėlto tai smarkiai paveikė tūlus net mokslintus lietuvius. Tai matyti jau iš to, kaip labai jiems brangu ir gerbtina yra, kas iš niekinančios tautos jiems kaip nors yra prikibęs. Prie pavardės prilipintos galūnės jiems labai svarbios, tarsi, jos suteiktų jiems visą garbingumą, o jas atmetus, jie pasiliktų tikrais vargšais.

Šitas svetimybių gerbimas pasirodo ir iš kitų tautų žodžių vartojimo ypačiai laikraščiuose ir mokslo raštuose. Tiesa, kartais vargu galėtume jų vengti. Bet pamąstydami, ar visi vartojami svetimi žodžiai būtinai reikalingi, suprastume, kad ir savo žodžiais tą patį visai aiškiai galėtume pasakyti. Neseniai dienraštyje maždaug 30 eilių rašinėlyje buvo 15 kartų svetimi žodžiai vartoti. Bet ypatingai keista yra tai, kad knyga, kuri skiriama lietuvių raštams pažinti, įvardinta *Lietuvių literatūros chrestomatija*. Turbūt, augštoms mokykloms reikalinga įprast pagaliau visai be lietuviškų žodžių apsireikšti. Vargšas bemokslis žmogus gal apie tą knygą pasakytų, ji lietuvių raštijos pavyzdžių rinkinys arba panašiai. Mokslo žmonėms tai perprasta. Žodis chrestomatija, mat, svarbesnę prasmę turi kaip koks nuskurėlis lietuviškas! Bet ar ir visi pažįsta kilminę ano žodžio prasmę? Ar jis daugumai nepasilieka amžinai aklas?

Nenuostabu tada, kad anų mus niekinančių tautų žmonės kalba apie mūsų kalbos vargingumą, kad mes neturį žodžių šviesesniems išmanymams apreikšti. Pagaliau randasi ir tokių, kurie rašo, kad tūli gražieji lietuvių vardai kaip Daumanta, Tautvyda, Viskanta ir kt. esą skolinti iš Skandinavų. O gal tūli lietuviai, kurie sutinka su lietuvių tautos menkinimu, tai ir tiki, nors žino, ką tie vardai reiškia. Bet labai abejotina, ar ir Skandinavai tai žino. Rusų rašytojo Dostojevskio dukra net tvirtina, kad ir vardas Gediminas esąs skolintas iš šiaurės.

Kiekvienam lietuviui turėtų būt žinoma, kad jo tauta savo kalbos žodžiuose yra gyviausiai išlaikiusi visų ariškų tautų sąmoningumą. Didžiausioji mūsų žodžių dalis savo prasme dar galima atsekti iš savo šaknų, ko kitos kalbos taip nebegali. Dažnai galėtume veikiau sakyti, kad kitos tautos yra šį tą iš mūsų kalbos pasiskolinusios negu mes iš jų.

Bet net vienas antras mūsų kalbininkų kartais pamiršta tai ir skelbia nuomonę, kurią kitos tautos mokslininkai jiems yra įkvėpę. Labai yra abejotina, pavyzdžiui, kad žodis kunigas padarytas pagal vokiečių žodį Koenig. Sekant, tai, ką vokiečiai patys sako apie šio žodžio kilmę, aiškėja, kad jo prasmė tiktai iš gotų kalbos žodžio kuni gali būt surandama, kur jis pažymėjo giminės stipriausiąjį, jos vadą. Tada labai prisimena mūsų kūningumas. Iš skolinto žodžio vargu būtų padarytas žodžiai kunigas ir kunigaikštis.

Bet ar šiaip ar taip čia būtų, bundanti tauta turėtų pasitraukti iš šešėlių, kuriuos į jos sąmonę meta kitų tautų tvirtinimai su tikslu tautiškąjį lietuvių sąmoningumą temdinti. Mūsų tautos praeitis nėra tokia, kad jos gerbimas turėtų būt vadinamas romantika. Jos kalboje dar vis glūdo aiškiausioji ariškų tautų sąmonė. Lietuvių tauta ir kraujo atžvilgiu vis dar yra išlikusi gryniausia tauta. Kitaip jos kalba seniai būtų tiek jau pakitusi kaip kitų tautų.

Pagaliau dar vienas dalykas primintinas. Viena mūsų žmonių ypatybė yra išimtinai stiprus prisikibimas prie mažmožių ir prie įpročių. Kas lietuviams įprasta, tas atrodo tinkamiausia ir geriausia, nors būtų stačiai niekis. O mažmožiai bei smulkmenos kartais taip siaurina dvasios žvilgsnį ir mokslintų žmonių, kad neistengia akis pakelti. Jau kalbos dalykuose tai rodosi. Kartais tiesiai nekenčiami ir gujami ir tokie žodžiai iš bendrosios kalbos, kurie netemdina sakinių prasmės, o tik maža vartojami. Kad tuo tarpu tai ir gali būt naudinga, tai kalbos augimui ir sąmoningėjimui tai gali lengvai pasidaryt stabdžiu. Būtinai reikalingas aiškesnis tautiškas sąmoningumas.

Skaidrindami teigiamą savo ypatumą visuose savo apsireiškimuose būsime ir tautiškai sąmoningesni, būsime sau žmonės nevien kildindamiesi iš žilos senovės, bet ir iš pat savo esmės, būsime šviesaus tautiško sąmoningumo žmonės.

ŠVENTOSIOS VINGIS TIES MICKŪNAIS

Nuotr. prof. St. Kolupailos